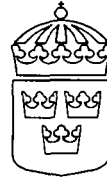

Jordbruksutskottets yttrande

1991/92:JoU9y

Riktlinjer för överföring av verksamheten vid domänverket till aktiebolagsform

1991/92
JoU9y

Till näringsutskottet

Näringsutskottet har den 9 april 1992 berett jordbruksutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 1991/92:134 om riktlinjer för överföringen av verksamheten vid domänverket till aktiebolagsform jämte eventuella motioner såvitt gäller frågor inom utskottets beredningsområde.

Jordbruksutskottet har beslutat yttra sig över motionerna N39, N40, N41 yrkandena 1—6 samt 8, N42, N44, N45 yrkande 1, N47, N49, N50 och N51. Yttrandet omfattar även de fristående motionerna Jo423 yrkande 2 och Jo436 som överlämnats till näringsutskottet för beredning.

Propositionen

Utskottets yttrande omfattar, till den del innehållet berör utskottets beredningsområde, de delar av regeringens hemställan i propositionen vari föreslås att riksdagen godkänner

5. de riktlinjer för försäljning av mark till enskilda som förordats under avsnitt 4 samt

6. de riktlinjer för överföringen av fast egendom från staten till Domän AB som förordats under samma avsnitt.

Motionerna

Motioner väckta med anledning av propositionen

1991/92:N39 av Karin Israelsson (c) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utförsäljning av domänverksmark till enskilda jord- och skogsbrukare samt om försäljning av mark ovanför den s.k. odlingsgränsen till kommuner, allmänningar och lokala sågverk.

1991/92:N40 av Hans Dau (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om privatisering av domänverkets tillgångar innan bolagiseringen genomförs.

1991/92:N41 av Lars Werner m.fl. (v) vari yrkas

1. att riksdagen avslår proposition 1991/92:134,

2. att riksdagen, vid avslag på yrkande 1, som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att naturvårdshänsynen måste beaktas vid en eventuell försäljning av statlig mark,

3. att riksdagen hos regeringen begär förslag över vilka arealer utöver de i propositionen föreslagna som bör överföras till naturvårdsfonden enligt vad i motionen anförts,

4. att riksdagen, vid avslag på yrkande 1, hos regeringen begär förslag över vilka arealer som bör kvarstå i samhällets ägo för att kunna användas som markbytesobjekt enligt vad i motionen anförts,

5. att riksdagen, vid bifall till yrkandena 3 och 4, hos regeringen begär att en arbetsgrupp får i uppdrag att utarbeta de begärda arealförslagen,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av en framtida möjlighet att utan kostnader återföra arealer från bolaget till samhället,

8. att riksdagen, vid avslag på yrkande 1, som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om hänsyn till fördelningsspolitik, naturvård m.m. vid en eventuell försäljning av statlig mark.

1991/92:N42 av John Andersson (v) vari yrkas att riksdagen avslår regeringens proposition 1991/92:134 i dess helhet.

1991/92:N44 av Carl Olov Persson och Jan Erik Ågren (kds) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om hur domänverkets skogsmark bör bolagiseras och utförsäljas,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om de miljöhänsyn som krävs i samband med en bolagisering och utförsäljning.

1991/92:N45 av Anita Gradin m.fl. (s) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om frågor som hänger samman med överföringen av verksamheten vid domänverket till aktiebolagsform,

1991/92:N47 av Sigge Godin och Siw Persson (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om de domänreservat som kvarblir i statlig ägo,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en stiftelse för ägande och förvaltning av mark med särskilt intresse,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att tills vidare undanta viss mark från bolagiseringen för att bevara handlingsfrihet för den framtida skogs- och naturvårdspolitiken.

1991/92:N49 av Jan Fransson och Åke Selberg (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om det bolagiserade domänverkets jaktspolitik.

1991/92:N50 av Jan Fransson och Sinikka Bohlin (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om värdefulla naturområden och markreserv för utbytesmark i samband med överföringen av verksamheten vid domänverket till aktiebolagsform.

1991/92:N51 av Karin Starrin och Lennart Brunander (c) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen sagts om skydd av naturområden på statlig mark.

Motioner väckta under allmänna motionstiden 1992

1991/92:Jo423 av Annika Åhnberg m.fl. (v) vari yrkas

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av nya samordnade upplåtelse- och skötselformer för domänverkets fiskevatten.

1991/92:Jo436 av Carl-Olov Persson (kds) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att domänverket och andra statliga förvaltare av jord- och skogsegendomar förhandlar om och skriver avtal med Sveriges sportfiske- och fiskevårdsförbund för överlåtande av skötsel och uthyrning av statligt ägda fiskevatten till denna förening.

Utskottet

Överföring av fast egendom

Propositionen (s. 16–24)

I propositionen behandlas de riktlinjer som skall gälla vid överföring av domänverkets mark- och fastighetsinnehav och därmed också de intressen som är kopplade till detta innehav. Som huvudregel föreslås gälla att den produktiva marken överförs till bolaget medan den övriga marken kvarblir i statens ägo.

Riksdagen beslutade i maj 1991 att verksamheten vid domänverket skulle överföras till aktiebolagsform vid årsskiftet 1991/92.

Enligt bakgrundsredogörelsen anförde näringsutskottet i sitt betänkande 1990/91:NU38 enhälligt betydelsen av att mark av stort naturvårdsvärde som nu handhas av domänverket får ett starkt naturskydd i fortsättningen. På näringsutskottets förslag begärde riksdagen att regeringen skulle pröva frågan om hur detta naturskydd skulle kunna upprätthållas på ett betryggande sätt och därefter återkomma till riksdagen.

I december 1991 beslutade riksdagen (prop.1991/92:69, JoU5y, NU10, rskr. 92) att bemyndiga regeringen att bl.a. helt eller delvis sälja domänverket efter genomförd bolagsbildning.

Av det angivna avsnittet av propositionen framgår bl.a. följande.

Regeringen inleder nu arbetet på att särskilja sådana skogs- och marktillgångar som är kommersiellt betingade från skog och mark som

av olika orsaker bör förbli i statlig ägo. Försäljningen av statens skogs- och marktillgångar skall främja en ägandespridning. Samtidigt är det viktigt att försäljningen av tillgångar bidrar till effektiviteten inom skogsbruket och den skogsbearbetande industrin.

Regeringen avser därför att genomföra en privatisering av skogsmark med två olika metoder. I ett första skede skall enskilda skogs- och jordbrukare få ökade möjligheter att förvärva statlig mark. I ett andra skede öppnas möjligheten för den breda allmänheten, anställda och andra att förvärva aktier i det nya bolag som kommer att överta stora delar av statens markinnehav.

Näringsministern har funnit att det härigenom kommer att vara möjligt såväl att förbättra förutsättningarna för många privata jord- och skogsbrukare i hela landet som att utnyttja det skogliga kunnandet i domänverket.

Ägarrollen för områden som skall förbli statliga bör tills vidare övertas av byggnadsstyrelsen eller, om naturreservat inrättas, överförs till naturvårdsfonden. De slutliga formerna för ägande och förvaltning av statens fastigheter inklusive naturvårdsfondens markinnehav kommer senare att fastställas. Under en övergångsperiod om högst fyra år bör bolaget kunna fortsätta att förvalta områdena i fråga.

Näringsministern anser att försäljning av mark till enskilda är viktig och bör fortsätta ytterligare en tid. Utförsäljningspolicyn måste vara tidsbegränsad och bör sammanfalla med arbetet med att särskilja bolagets mark från mark som skall kvarstå i statlig ägo. Syftet med försäljningarna bör vara att stärka det enskilda jord- och skogsbruket. Mindre enskilda skogsskiften som understiger storleksordningen 200 ha per enhet bör bjudas ut till försäljning. Vidare finns i anslutning till domänverkets större markinnehav ett antal privata skogsägare som skulle vara i behov av mera skogsmark för att uppnå effektivitet. Särskilt i södra Sverige finns delar av domänverkets skogsinnehav, där en ökad effektivisering med fördel kan ske genom att privat ägande utvecklas.

Statliga intressen i fjällen

Stora delar av fjällkedjan förvaltas av domänverket. Huvuddelen av området utgörs av improduktiv mark som dock har ett stort allmänt värde främst med hänsyn till rennäring, naturvård, rekreation och friluftsliv. Med hänsyn till detta bör fjällkedjan kvarbli i statens ägo.

Den produktiva marken, där man alltså kan ställa ett marknadsmäsiget avkastningskrav, bör överlåtas till bolaget medan återstoden kvarblir i statens ägo. Näringsministern föreslår därför att gränsen dras i övergångszonen mellan den produktiva skogsmarken och det rena kalvfjället. I Norrbottens och Västerbottens län bör dock gränsen dras längre ned, nämligen i odlingsgränsen. Dessutom bör renbetesfjällen i Jämtlands län kvarbli i statens ägo.

I Jämtlands och Kopparbergs län innebär denna lösning att stora delar av den fjällnära skogen kommer att överlåtas till bolaget. Riksdagen beslutade år 1990 om vissa preciseringar av reglerna för avgränsning av skyddade områden i den fjällnära skogen (prop.

1990/91:JoU13, rskr. 70). De områden det gällde var dels områden med svårförnygrad skog, dels områden med stor konkurrens mellan olika markanvändningsintressen. Avgränsning av dessa områden avses ske successivt. I avvaktan på detta föreslår näringsministern att de delar av den fjällnära skogen som förvaltas av domänverket tills vidare kvarblir i statens ägo och att man efter avslutade inventeringar av berörda marker slutgiltigt avgör vilka delar av den fjällnära skogen som bör överlåtas på det nya bolaget. Skogsbruket på denna mark liksom den faktiska förvaltningen och skötseln av fjällkedjan i övrigt får på sikt efter sedvanligt anbudsförfarande läggas ut på entreprenad, anförs det i propositionen.

Motionerna

Enligt motion N41 (v) yrkande 1 bör riksdagen avslå propositionen. Motionärerna anser att den totala bristen på utredning av de föreslagna riktlinjernas effekt i praktiken på en mängd områden är helt oacceptabel. Vänsterpartiet kan inte acceptera en utförsäljning av domänverkets mark när varken för- eller nackdelar klart framgår. Det gäller både ekonomiska konsekvenser för staten och de ekologiska effekterna.

I motion N45 (s) yrkas på ett tillkännagivande av innebörd bl.a. att regeringens förslag att privatisera domänverket bör avvisas. Det är ett allmänintresse att staten ej avhänder sig kontrollen över de svenska naturtillgångarna, anför motionärerna.

Enligt motion N39 (c) är det väsentligt att försäljning till enskilda jord- och skogsbrukare kommer att fortsätta. Det får heller inte bli under en för kort period som dessa försäljningar kommer att ske, anser motionären. Hon framhåller vidare att det inte minst med tanke på behovet av sysselsättningsstillfällen och för att trygga råvarubehovet till lokala sågverk m.m. är väsentligt att det även framdeles bedrivs ett skogsbruk i området ovan odlingsgränsen i Norrbottens och Västerbottens län. Självfallet då ett skogsbruk som är anpassat till de speciella förhållanden som råder. Därför bör det undersökas om lokala intresser har intresse och möjligheter att förvärva mark ovan denna gräns.

I motion N40 (m) ställs bl.a. frågan om domänverkets privatisering kommer att medföra en nyttig och nödvändig strukturrationalisering av svenskt skogsbruk eller om den nuvarande strukturen kommer att konserveras. Motionären förordar, när det gäller skogsmarken, att domänverkets mindre enheter vilka ligger insprängda i privata skogsskiften överlåts till rågrannarna i första hand. Större kronoparker som är för stora för en enskild skogsbrukare kan med fördel användas i triangelbyten med skogsbolagen som i gengäld själva avstår motsvarande eller något större areal, som då kan säljas till intresserade rågrannar.

Enligt motion N44 (kds) finns det risk för att, när tillgångar och skulder överförs till det nya bolaget, detta motsätter sig försäljning av mark så att enskildas önskemål om köp av mark inte kan fullföljas. Bolaget måste ges sådana instruktioner att intentionerna att sälja ut

dess tillgångar till enskilda skogs- och jordbruksägare fullföljs, även om det kommer att innebära att bolaget tvingas avstå värdefulla tillgångar. Det är mycket angeläget att bolaget inte privatiseras innan dessa utförsäljningar har avslutats, anför motionärerna.

Utskottets överväganden

Som framgår av det inledande referatet av propositionen beslöt riksdagen våren 1991 att verksamheten vid domänverket skall överföras till ett av staten helägt aktiebolag. Hösten 1991 beslöt riksdagen att helt eller delvis sälja domänverket efter genomförd bolagsbildning. Utskottet delar regeringens principiella uppfattning att arbetet nu bör inledas på att särskilja sådana skogs- och marktillgångar som är kommersiellt betingade från skog och mark som av olika orsaker bör förbli i statlig ägo. Utskottet anser inte att de invändningar som framförts i de båda motionerna har den styrka att de bör föranleda ändring i sistnämnda riksdagsbeslut. Utskottet avstyrker således, från de synpunkter jordbruksutskottet har att företräda, motionerna N41 yrkande 1 och N45 yrkande 1 i denna del.

Som näringsministern framhåller bör försäljningen av statens skogs- och marktillgångar främja en ägandespridning. Samtidigt är det viktigt att försäljningen av tillgångar bidrar till effektiviteten inom skogsbruket och den skogsbearbetande industrin. Försäljning av mark till enskilda är viktig och bör fortsätta under ytterligare tid. Det finns enligt utskottets mening skäl att särskilt understryka vikten av att privatiseringen av skogen sker på sådant sätt att skogsbrukets struktur förbättras. Utskottet vill i det sammanhanget erinra om att 1990 års skogspolitiska kommitté (Jo 1990:03) enligt sina direktiv (Dir. 1990:47, 1991:99) har att beakta bl.a. det förhållandet att de svenska skogarna är grundläggande för sysselsättning och försörjning i glesbygden och därmed en förutsättning för en levande landsbygd. Utskottet tar även fasta på vad som anförs i propositionen om att någon utförsäljning av aktier icke torde komma att aktualiseras under den tid som utförsäljningen av mark pågår. Att ställa särskilda krav på det nya bolaget under en begränsad tid innebär således inte något hinder för en senare försäljning av aktier i bolaget.

Mot den angivna bakgrunden finner utskottet även att de synpunkter bör beaktas som framförs i motionerna N40 (m) och N44 (kds) yrkande 1 om det angelägna i att domänmark görs tillgänglig för lokala, mindre intressenter genom direktförsäljningar och triangelhyten. Utskottet utgår från att det av avtalet med det nya bolaget kommer att klart framgå att försäljningen till enskilda skall syfta till att förbättra skogsbrukets struktur och sysselsättningsmöjligheterna. Motionernas syfte synes i väsentlig del tillgodosett genom regeringens förslag. De bör således inte föranleda någon särskild åtgärd från riksdagens sida.

Utskottet ansluter sig till regeringens förslag om avgränsning av statens mark i fjällregionen längs med odlingsgränsen i de två nordligaste länen. För närvarande gäller, enligt vad utskottet erfarit, en överenskommelse på myndighetsnivå (mellan domänverket, kammar-

kollegiet och dåvarande lantbruksstyrelsen) att frågor om försäljning av mark på renbetesfjällen och mark ovan odlingsgränsen hänskjuts till regeringen för avgörande. Anledningen är bl.a. samernas speciella rättigheter i området till renbete, jakt och fiske. Lagfart saknas i många områden. Under senare år har friköp i dessa områden skett i ett ytterst begränsat antal fall. Det har då främst rört sig om någon turistanläggning, då myndigheternas uppfattning varit helt samstämmig, eller om tomtköp helt nära odlingsgränsen.

Utskottet anser för sin del förslaget i motion N39 (c) om att lämplig mark ovan skogsodlingsgränsen skulle kunna överlåtas i speciella fall och i begränsad omfattning för att förbättra sysselsättningen i det småskaliga skogsbruket vara värt övervägande. Som motionären anger bör det härvidlag röra sig om ett skogsbruk som är anpassat till de speciella förhållanden som råder i det kärva klimatläget. Utskottet erinrar vidare om att regeringen aviserat en samlad sameproposition. Motionen bör med hänsyn till det anförda inte föranleda någon särskild åtgärd från riksdagens sida.

Naturvård

Propositionen

Enligt propositionen bör som huvudregel gälla att den produktiva marken överförs till bolaget medan den övriga marken kvarblir i statens ägo. Ett antal undantag från huvudregeln anges. Av avsnittet 4.1.5 Naturvård (s.26—29) framgår i huvudsak följande.

Statliga tillgångar som saknar kommersiella förutsättningar bör avskiljas vid bolagisering. Bland exemplen på sådana tillgångar nämns mark av stort naturvärde som har undantagits från normalt skogsbruk. Bolagiseringen får inte leda till att områden av stort naturvårdsvärde under domänverkets förvaltning mister sitt skydd eller att detta försvagas.

Av domänverkets totalt 10 miljoner ha mark har ungefär 1,4 miljoner ha avsatts till *domänreservat* i områden som bör skyddas av naturvårdsskäl eller skogshistoriska skäl. Huvuddelen av den fjällskog som ägs av staten i mellersta och norra Norrland ingår i domänreservaten. Av de cirka 740 domänreservaten har domänverket och naturvårdsverket gemensamt upprättat en förteckning över 84 reservat som under åren 1987—1990 avsattes i det fjällnära området. Med den gränsdragning mellan statens och bolagets marker i fjällen som föreslås i propositionen skulle cirka 25 av dessa reservat hamna på bolagets mark. Även dessa 25 reservat bör enligt propositionen i princip bli kvar i statens ägo. Dock bör en inventering göras inom två år inför en omvandling till naturreservat, och därefter tas ställning till deras fortsatta status. För områden som efter detta ställningstagande överlåts till bolaget bör köpeskillingen reduceras om nya restriktioner för användningen införs utöver vad som tidigare gäller, men i övrigt bör ingen ersättning utgå för ombildningen till naturreservat.

Domänverket och statens naturvårdsverk har upprättat en förteckning som upptar cirka 270 värdefulla domänreservat i övriga delar av landet. Dessa bör enligt förslaget överlätas till det nya bolaget som i överlåtelseavtalet bör åta sig att underrätta respektive länsstyrelser om bolaget avser vidta ändringar av gällande markanvändningsrestriktioner. Länsstyrelsen har då att inom viss tid meddela om den avser att omvandla området till naturreservat.

Övriga domänreservat (ca 350) överläts till bolaget utan särskilda villkor. I detta fall förutses att bolaget under den första tvåårsperioden välvilligt överväger omklassificering till ovanstående lista. Näringsministern understryker att eventuella brister i inventeringsarbetet inte skall leda till att värdefull natur får ett otillräckligt skydd.

De två myndigheterna har dessutom upprättat en förteckning över oskyddad domänverksmark som ingår i naturvårdsverkets nationalparksplan, program för fjällskogsreservat, urskogsinventering eller investeringslista. Dessa områden bör enligt propositionen tills vidare kvarbli i statens ägo. En inventering bör göras inom fem år hur naturskyddet bör ordnas. Om därvid området förklaras som nationalpark skall det kvarbli i statens ägo. I annat fall torde bildande av naturreservat vara det lämpligaste sättet att skydda området. Huvudregeln bör därvid vara att de områden som blir naturreservat stannar i statens ägo, men t.ex. arronderingsförhållandena kan göra detta olämpligt. Reservat kan då övergå i bolagets ägo, varvid köpeskillingen bör reduceras enligt naturvårdslagens bestämmelser.

I propositionen understryks att bolagiseringen inte innebär någon förändring för de *naturreservat* som i dag finns på den av domänverket förvaltade marken, eftersom reglerna för naturreservat gäller oavsett vem som är ägare till marken. *Nationalparker* kan endast ägas av staten. De är förda på naturvårdsfonden.

I propositionen anförs vidare att det framförts önskemål om att staten vid en bolagisering av huvuddelen av domänverkets mark, förutom sådan mark som ovan nämnts som lämplig att kvarligga i statens ägo, även skulle behålla ett slags reserv av produktiv skogsmark. Näringsministern avvisar denna tanke. Det går inte i dag att förutse var i landet förvärv kan bli aktuella. Att upprätthålla en markreserv finner han därför vore opraktiskt. Det bör enligt hans mening kunna gå att ordna mark för markbyte även i framtiden. Han förutsätter att bolaget kommer att vara villigt att vara staten behjälplig vid denna typ av affärer som givetvis skall göras till gängse marknadspris.

Det bör enligt propositionen ankomma på regeringen att i det överlåtelseavtal som avses träffas mellan regeringen och det nya bolaget reglera de närmare formerna för i naturvårdsavsnittet redovisade principer.

Regeringens förslag i naturvårdsavsnittet kommenteras i flera motioner.

Vänsterpartiet, som i motion N41 i första hand yrkar att riksdagen avslår propositionen, framför även en rad andrahandsyrkanden (2–8). Motionärerna framhåller att den biologiska mångfalden måste säkras. Forskning visar att det bara kan ske om ett nät av skogliga reservat bildas. Detta nät bör vara finmaskigt. Hur stora arealer som måste skyddas genom reservatsbildning är enligt motionen oklart och sammanhänger i hög grad med hur skogsbruket bedrivs. Ett mer naturvårdsinriktat skogsbruk minskar behovet av att skydda arealer. Men under alla omständigheter kvarstår ett behov att undanta betydande arealer från skogsbruk. Naturvårdshänsynen bör alltså beaktas vid en eventuell försäljning av statlig mark (yrkande 2). Motionärerna anser att propositionens förslag till avsättningar är otillräckligt och föreslår att en arbetsgrupp tillsätts för att utarbeta förslag om vilka ytterligare skogsarealer som bör överföras till naturvårdsfonden för att skyddas. Arbetsgruppen bör även få i uppdrag att föreslå lämpliga arealer i en markreserv för framtida markbyten (yrkandena 3–5). Bolagiseringen bör villkoras så att mark för utbytesarealer och skyddsvärda arealer senare skall kunna återföras utan kostnader från bolaget till staten (yrkande 6).

Enligt motion N44 (kds) måste bolagiseringen av domänverkets skogsmarksarealer genomföras på ett miljöpolitiskt väl genomtänkt sätt. Förutom att enskilda jordbruk och skogsägare skall kunna köpa mark från domänverkets skogsmarksarealer krävs en betydande avsättning till naturreservat (yrkande 2).

Enligt de socialdemokratiska motionerna N45 (yrkande 1 delvis) och N50 bör viss andel av domänverkets mark finnas tillgänglig för naturvårdsändamål och på sikt ställas till naturvårdsfondens förfogande. Denna markresurs bör användas som utbytesmark vid bildandet av naturreservat på privat och bolagsägd mark. Motionärerna erinrar om att den skogspolitiska kommittén har i uppdrag att komma med förslag om dels behovet av ytterligare markavsättningar för naturvård, dels skogsbruk och naturvård i ett samlat perspektiv, i båda fallen omfattande hela landet. Ett ställningstagande till frågorna om naturvårdens omfattning bör anstå till dess kommittén är färdig med sitt arbete senare i år. Motionärerna förutsätter att regeringen då återkommer till riksdagen med ett mera genomtänkt förslag.

I motion N47 (fp) erinras om att den skogspolitiska utredningen ännu arbetar och att den således inte har lagt fram något förslag om medel och mål för skogsbrukets miljöansvar. Framtidens skogsbruk kommer enligt motionärernas bedömning att utsättas för ökade krav på naturvårdsanpassning. Det är därför inte orimligt att behålla ett antal kronoparker i Götaland, Svealand och utefter Norrlandskusten i statlig ägo tills vidare — sammanlagt kanske 50 000–60 000 ha. I sammanhanget erinras om att Folkpartiet liberalerna sedan länge satt som mål att en procent av den produktiva skogsmarken nedom fjäll-

kedjan skall avsättas. Detta innebär att ytterligare ca 100 000 ha behöver skyddas, främst i Götaland och Svealand, anför motionärerna (yrkande 3). De anser vidare att befintliga domänreservat inom den del av fjällområdet som enligt propositionen skall undantas från bolagiseringen bör omvandlas till naturreservat (yrkande 1) samt att en stiftelse med ideell och vetenskaplig förankring bör kunna bildas för ägande och förvaltning av mark med särskilt intresse (yrkande 2).

Även i motion N51 (c) framhålls att de förslag som finns i propositionen troligen inte är tillräckliga för att klara det mål som vi har att skydda den biologiska mångfalden. Motionärerna föreslår därför att en arbetsgrupp tillsätts med uppdrag att utarbeta förslag till vilka skogsområden som, utöver de områden som ingår enligt propositionen, bör kvarstå i statlig ägo och övergå till naturvårdsfonden.

Utskottets överväganden

Riksdagen har under senare år vid olika tillfällen betonat kravet på att skogsbruket bedrivs som mångbruk och enligt naturens förutsättningar på varje ståndort samt att hänsyn därvid tas till att den biologiska mångfalden bevaras. När det gäller statens särskilda ansvar framhöll jordbruksutskottet i sitt yttrande (1991/92:JoU5y) till näringsutskottet i anslutning till förslaget om försäljning av bl.a. domänverket följande.

Allmänt sett torde det vara lättare att hävda miljö- och naturvårdens intressen i de fall staten är ägare till marken. Domänverket förvaltar en betydande del av den statligt ägda marken och har därmed ett stort ansvar för miljö- och naturvården i skogsbruket. Markägarens roll i detta sammanhang aktualiseras även genom tillämpningen av det s.k. sektorsansvaret. Jordbruksutskottet konstaterade nyligen i sitt betänkande om miljöpolitiken att varje sektor har ett miljö- och naturvårdsansvar inom ramen för sin verksamhet (1990/91:JoU30 s. 255 f.). Enligt utskottets mening är det önskvärt att en eventuell försäljning av domänverket inte försvårar möjligheterna att tillvarata miljö- och naturvårdens intressen. I detta sammanhang bör även nämnas möjligheterna att genom utökad samverkan med skogsbruket hitta alternativa lösningar för säkerställande av vissa naturtyper och biotoper. Nuvarande finansieringsformer för förvärv av skyddsvärda områden skulle t.ex. kunna kompletteras med att mark som förvaltas av domänverket erbjuds i utbyte mot sådan mark som är skyddsvärd från miljö- och naturvårdssynpunkt. Utskottet vill med det anförda peka på de nya förutsättningar som en försäljning av domänverket kan komma att innebära i detta hänseende.

Utskottet har inte ändrat mening i dessa frågor.

Utskottet delar den mening som framförs i propositionen att statliga tillgångar som saknar kommersiella förutsättningar bör avskiljas vid bolagiseringen. Domänverket har kunnat göra stora insatser för naturvården och det rörliga friluftslivet genom sitt stora och samlade markinnehav. Dessa insatser har underlättats genom att verket undantagit stora delar från normalt skogsbruk i områden som ansetts böra skyddas av naturvårds- eller skogshistoriska skäl, och som av den anledningen avsatts som domänreservat. Utskottet ansluter sig även till

målsättningen att bolagiseringen inte får leda till att områden av stort naturvårdsvärde under domänverkets förvaltning mister sitt skydd eller att detta försvagas.

När det gäller frågan om hur domänreservaten skall behandlas vid bolagiseringen av domänverket får utskottet anföra följande.

Utskottet har ingen erinran mot regeringens förslag att domänreservat, som efter inventering och utredning bedöms icke behöva åtnjuta särskilt skydd, kan överlåtas på det nya bolaget utan särskilda villkor. Som framgår av propositionen har domänverket och naturvårdsverket gemensamt upprättat förteckningar över områden, såväl inom som utom domänreservaten, som med nu tillgänglig kunskap har ansetts vara av den karaktären att de bör undantas från utförsäljningen resp. avsättas som naturreservat. Länsstyrelserna har en viktig roll när det gäller att bevaka vilka ytterligare områden som bör undantas.

Utskottet erinrar om att 1990 års skogspolitiska kommitté (Jo1990:03, Dir. 1990:47,1991:99) planerar att redovisa sitt arbete under kommande höst. Behovet av avsättning av produktiv skogsmark till naturreservat m.m. kommer att påverkas av vilken skyddsnivå kommittén väljer att förorda för naturvårdshänsynen i det normala skogsbruket. Som framhålls i motionerna kan det för att trygga ett stort antal växt- och djurarters överlevnad finnas anledning att undanta större arealer skog från aktivt skogsbruk än vad som förutses i propositionen. Medan omfattande reservatsbildningar ägt rum i Norrlands inland under senare år torde behovet av skydd åt värdefull skog i Götaland och Svealand ha ökat. Som exempel på sådana områden kan nämnas Bogesunds kronopark som bl.a. innehåller en skoglig genbank med 6 800 arter.

Det finns vidare skäl att erinra om vad som anförs i propositionen, att privatisering av statliga tillgångar är en komplicerad process som kommer att ta flera år att genomföra. Då det nya bolaget bildas och övertar domänverkets verksamhet kommer inte hela det berörda fastighetsinnehavet att kunna överlåtas till bolaget. Ett omfattande arbete återstår, som näringsministern framhåller, beträffande en del av fastighetsinnehavet innan överlåtelsen kan äga rum. Frågan om de slutliga formerna för ägande och förvaltning av statens mark får som anförs i propositionen fastställas senare.

Den svenska skogen utgör en av folkhushållets grundläggande tillgångar. Det är enligt utskottets mening angeläget att de beslut som fattas av riksdagen vilar på en grundlig kännedom om de faktorer som påverkar eller som påverkas av processen. Utskottet anser därför att en arbetsgrupp bör tillsättas för att utarbeta förslag till vilka skogsområden som, utöver de områden som anges i propositionen, bör skyddas. Arbetsgruppen bör vid fullgörandet av sitt uppdrag ha tillgång till den skogspolitiska kommitténs förslag.

Utskottet delar näringsministerns uppfattning att det vore opraktiskt att — i vart fall för någon längre tid — upprätthålla en markreserv för utbytesmark. Å andra sidan bör det enligt utskottets mening vara möjligt att inom den fyraåriga övergångsperiod som förutses för för-

valtningen genomföra inventeringar av skyddsvärd enskilt ägd mark eller bolagsmark. Dessa inventeringar kan läggas till grund för markbyten med domänmark innan denna överläts på bolaget. Markbyten skall även kunna ske av mark som redan överlåtits på bolaget. Även dessa inventeringar bör enligt utskottets mening kunna anförtros åt den tidigare nämnda arbetsgruppen. Skyldigheten för bolaget att medverka till markbyten bör regleras i det avtal som sluts mellan staten och bolaget. Det får förutsättas att regeringen återkommer till riksdagen med redovisning för den närmare utformningen av reglerna för naturskyddet i de skogar som nu förvaltas av domänverket samt om omfattningen av utbytesmark.

Näringsutskottet bör med anledning av motionerna N41 yrkandena 2—6, N44 yrkande 2, N45 yrkande 1 delvis, N47, N50 och N51 föreslå riksdagen att som sin mening ge regeringen till känna vad jordbruksutskottet anfört om tillsättande av en arbetsgrupp och redovisning av hur naturvårdsintressena skall tillgodoses i samband med domänverkets bolagisering.

Ströängar i Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker, m.m.

Propositionen

Med stöd av bestämmelserna i lappmarksreglementet från 1749 fick de personer som tog upp nybyggen inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker ofta rätt att tills vidare bruka vissa avsides belägna slåtterängar, s.k. ströängar. Gränsbestämningarna av dessa har i många fall dragit ut på tiden. Under årens lopp har åtskilliga ströängar indragits till kronan medan vissa andra undantagits härifrån och fått behållas, s.k. reglerade ströängar. Andra ströängar är fortfarande oreglerade.

De problem som i dag föreligger med dessa oreglerade ströängar är komplexa till sin natur och kan inte få sin lösning i detta sammanhang. Näringsministern framhåller bl.a. följande.

En oklarhet är vilken rätt ströängsinnehavaren har till ströängen. I den frågan kan det konstateras att hans rätt är stark och närmast kan jämföras med äganderätt. Den största inskränkningen i hans rätt är skyldigheten för honom att avstå ströängen mot vederlag i ersättningsmark (NJA 1986 s. 165).

Näringsministern bedömer att ett överförande av mark, på vilken finns ströängar, från staten till det nya bolaget inte kommer att påverka statens eller ströängsinnehavarnas rätt till ströängen.

Enligt propositionen saknar staten i dag lagfart på en del av sina fastigheter. Detta beror på att före ikraftträdandet av 1875 års lagfartsförordning gällde sedan gammalt att de publika egendomarna var undantagana från lagfartspflicht. Så kan vara förhållandet t.ex. för fastigheter i Norrlands inland, som tillkommit genom avvittringsförordningarna. I sådana fall skall staten, med stöd av 60 a § lagen (1970:995) om

införande av nya jordabalken, anses ha lagfart om dess äganderätt styrks. Utredning för att styrka äganderätten hämtas i första hand ur jordeböckerna på kammarkollegiet.

Motionen

Enligt motion N42 (v) måste från rättssäkerhetssynpunkt oklarheterna om dels större rätt till vissa markarealer och byaskogar, dels rätten till ströängarna klaras upp. Motionären hänvisar till att det sedan tidigare från fjällbefolkningens sida har ifrågasatts om avvitrningen inom de två nordligaste länens lappmarker genomförts på ett korrekt sätt. Hänsynen till rättssäkerheten kräver att riksdagen avslår propositionen.

Utskottets överväganden

Utskottet erinrar om att bostadsutskottet under riksmötet 1989/90 utförligt behandlade vissa frågor om avvitrningen i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker samt ströängarna (1989/90:BoU12). På bostadsutskottets förslag gjorde riksdagen ett tillkännagivande om information om avvitrningsförfarandet och om en översyn av ströängarna.

Jordbruksutskottet hänvisar till ovannämnda riksdagsbeslut och förutsätter i övrigt, i likhet med näringsministern, att överförandet av mark, på vilken det finns ströängar, inte kommer att påverka statens eller ströängsinnehavarnas rätt till ströängen.

Med hänvisning till det anförda avstyrks motionen.

Jakt och fiske

Propositionen

Upplåtelse av rätt att jaga på en fastighet är enligt bestämmelserna i jordabalken att anse som nyttjanderätt. Vid överlåtelse av fastighet åligger det därför överlåtaren att göra förbehåll om upplåtelsen, om inte inskrivning av rättigheten är beviljad.

Därför bör i överlåtelseavtalet förbehåll göras för berörda jakträtter.

Domänverket har upplåtit rätt att fiska på ett stort antal fastigheter.

Upplåten fiskerätt är, liksom upplåten jakträtt, enligt jordabalkens bestämmelser att anse som nyttjanderätt. I överlåtelseavtalet bör därför staten göra förbehåll för berörda fiskerätter.

Bestämmelser om vården och förvaltningen av statens fisken i enskilda vatten finns i förordningen (1981:1217) om förvaltningen av statens fisken m.m., vari anges att statens fiske vårdas och förvaltas av den myndighet under vilken vattenområdet hör. Dessutom ges vissa föreskrifter om hur fiskerätt får upplåtas.

Förordningen gäller myndigheters förvaltning och vård av staten tillhöriga fisken. En överlåtelse till bolaget medför att förordningen inte längre blir tillämplig på bolagets fiskevatten eftersom dessa inte längre tillhör staten. För yrkesfiskare innebär bolagiseringen dock i de flesta fall ingen förändring eftersom deras fiskerätt har upplåtits enligt lagen om fiskearrenden, vars bestämmelser även gäller för bolaget. För

övriga fiskare innebär bolagiseringen däremot att bolaget, liksom andra enskilda ägare av fiskevatten, självt får avgöra frågor om upplåtelse av fiskerätt.

Motionerna

I motion N49 (s) framhålls att riksdagen slagit fast ett mål för för jaktpolitiken av innehåll att strävan måste vara att bevara folkrörelse-engagemanget i jakten och viltvården. Nu finns det dock tendenser till att avgifterna för upplåtelse av jakträtt kraftigt höjs, vilket kan komma att innebära att jakt- och viltvården tappar sin förankring hos den lokala befolkningen på landsbygden. Enligt motionärerna är det orimligt att låta marknaden sätta priset på upplåtelser av jakträtt. Med hänsyn till att domänverket kan ses som prisedande i jaktarrendefrågor bör riksdagen därför uttala att det bolagiserade domänverket i sin jaktpolitik bör tillämpa standardiserad beräkningsgrad vid bestämmande av skäligen arrendavgifter.

I motion Jo423 (v) yrkande 2 föreslås ett riksdagsuttalande om behovet av nya samordnade upplåtelse- och skötselformer för domänverkets fiskevatten. Motiveringen har paralleller med föregående motion. Regeringen bör ta upp överläggningar med ideella organisationer så att de statliga vattnen på goda villkor blir tillgängliga för allmänheten. Ett riksfiskekort kan skapas i samarbete med föreningslivet, anför motionärerna.

Enligt motion 1991/92:Jo436 (kds) bör domänverket arrendera ut statens fiskevatten till Sveriges Sportfiske- och Fiskevårdsförbund. Detta vore ett smidigt sätt att få en god fortsatt vård av fiskevattnen och ett organiserat fritidsfiske. Det skulle innebära att en stor del av den fiskevård och tillsyn som domänverket nu bedriver fortsättningsvis skulle kunna ske genom ideella insatser, anför motionären.

Utskottets Överväganden

Utskottet delar regeringens uppfattning att det bör stå det nya bolaget fritt att självt få avgöra frågor om upplåtelse av jakt- och fiskerätt med de inskränkningar som följer av jordabalkens stadganden och övrig lagstiftning. Någon anledning för riksdagen att söka bestämma villkor för bolagets politik i dessa frågor finns icke. Näringsutskottet bör alltså avstyrka motionerna N49, Jo423 yrkande 2 och Jo436.

Stockholm den 5 maj 1992

På jordbruksutskottets vägnar

Göran Persson

I beslutet har deltagit: Göran Persson (s), Ivar Virgin (m), Ingvar Eriksson (m), Jan Fransson (s), Bengt Rosén (fp), Inga-Britt Johansson (s), Lennart Brunander (c), Åke Selberg (s), Inge Carlsson (s), Kaj Larsson (s), Carl G Nilsson (m), Sinikka Bohlin (s), Patrik Norinder (m), Carl-Olov Persson (kds) och Claus Zaar (nyd).

Från Vänsterpartiet, som inte företräds av någon ordinarie ledamot i utskottet, har suppleanten Annika Åhnberg (v) närvarit vid den slutliga behandlingen av ärendet.

Avvikande mening

Göran Persson, Jan Fransson, Inga-Britt Johansson, Åke Selberg, Inge Carlsson, Kaj Larsson och Sinikka Bohlin (alla s) anför:

Enligt vår mening borde delar av utskottets yttrande ges en annan utformning.

Dels borde den del av yttrandet som på s. 6 börjar med "Som framgår" och på s. 7 slutar med "anförda inte föranleda någon särskild åtgärd från riksdagens sida" ha följande lydelse:

Som framgår — — — (= utskottet) — — — bolagsbildning.

Utskottet avvisar regeringens förslag om att privatisera domänverket. Det är ett allmänintresse att staten ej avhänder sig kontrollen över de svenska naturtillgångarna. Det finns däremot skäl, vilket tidigare redovisats i den socialdemokratiska regeringens proposition 1990/91:87, att ombilda domänverket till aktiebolag. Möjligheten till ökad avkastning förbättras om domänverket ges en ökad ekonomisk handlingsfrihet, inte minst när det gäller att utnyttja och omforma det stora fastighetskapital som de statliga markerna representerar. Verket måste kunna agera snabbt i för koncernen intressanta affärer.

Regeringens förslag att privatisera bolaget är olyckligt. Det kommer enligt utskottets mening att medföra en rad problem av principiell, juridisk och praktisk natur. Dessa problem är onödiga. De kommer att få till följd att bolagsledningens uppmärksamhet leds bort från dess väsentliga uppgifter att bruka och förvalta vårt lands största naturresurs. Genom privatiseringen försvåras, helt i onödan, skyddet av naturvärdena och bevarandet av den biologiska mångfalden.

Näringsutskottet bör således yrka bifall till motion N45 yrkande 1 i denna del. Därigenom tillgodoses även motion N41 yrkande 1 i viss mån.

Utskottet finner att de synpunkter bör beaktas som framförs i motionerna N40 (m) och N44 (kds) yrkande 1 om det angelägna i att domänmark görs tillgänglig för lokala, mindre intressenter genom direktförsäljningar och triangelbyten. Något särskilt riksdagsuttalande härom påkallas dock icke. De frågor som väcks i motion N39 (c) om försäljning av skogsmark ovan skogsodlingsgränsen har den karaktären att de bör behandlas i samband med den samlade samepropositionen.

Dels borde den del av yttrandet som på s. 10 börjar med "Utskottet delar" och slutar med "vid bolagiseringen" utgå.

Dels borde den del av utskottets yttrande som på s. 11 börjar med "Det finns" och slutar med "fastställas senare" utgå.

Dels borde den del av utskottets yttrande som på s. 14 börjar med "Utskottet delar" ha följande lydelse:

Utskottet erinrar om att jakten är en folkrörelse i vårt land. Strävan måste vara att bevara folkrörelseengagemanget i jakten och viltvården. Denna målsättning har också riksdagen slagit fast för några år sedan då en ny jaktlag antogs. Ett annat mål för den framtida jakt- och viltvårdspolitiken, som riksdagen lagt fast, är att samhället skall medverka till att skapa goda förutsättningar för jakten och därigenom stödja jaktintresset.

Mot den angivna bakgrunden delar utskottet den oro som framförs i motion N49 (s) över de ofta höga och kraftigt stigande avgifter för upplåtelse av jakträtt som i första hand sker på skogsbolagens, kyrkans och domänverkets marker. Utvecklingen innebär en risk för att jakt- och viltvården tappar sin förankring hos den lokala befolkningen på landsbygden. Domänverket har tidigare betraktats som prisledande när det gäller uttag av rimliga avgifter för jakt. Det är därför viktigt att riksdagen klart och entydigt slår fast att staten, som ägare till det bolagiserade domänverket, skall tillämpa en standardiserad beräkningsgrund vid bestämmande av skäligen arrendeavgifter.

Vad utskottet anfört om angelägenheten att hålla rimliga avgifter för jaktarrenden gäller i motsvarande del även för upplåtelse av fiskevatten. Domänverket har tagit fram ett fiskekort gemensamt för ungefär 1 500 fiskeområden och sålt detta till förhållandevis låg kostnad. Det är som framhålls i motionerna Jo423 och Jo436 mycket angeläget att denna verksamhet kan fortsätta att utvecklas. Regeringen bör därför ta upp överläggningar i detta syfte med ideella organisationer, verksamma inom fritidsfiskets område, om skötsel och upplåtelse av de statliga vattnen.

Näringsutskottet bör föreslå att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad jordbruksutskottet anfört med anledning av motionerna N49, Jo423 yrkande 2 och Jo436.

Meningsyttring av suppleant

Meningsyttring får avges av suppleant från Vänsterpartiet, eftersom partiet inte företräds av ordinarie ledamot i utskottet.

Annika Åhnberg (v) anför:

Enligt min mening borde utskottet ha tillstyrkt motionerna N41 yrkande 1 och N42 samt avstyrkt propositionen. Den totala bristen på utredning av de föreslagna riktlinjernas effekt i praktiken på en mängd områden är helt oacceptabel. Någon remissbehandling har ej heller skett utan endast lagrådsremissen har skickats till vissa berörda. Den bristfälliga behandlingen kan ej motiveras av sakskalet — som påpekas ett flertal gånger i propositionen kommer utförsäljningen att ta flera år. Särskilt i rådande konjunktur är det inte aktuellt med markförsälj-

ning i någon nämnvärd grad. Det finns med andra ord ingen grund för regeringens brådska. Det är lätt att få en känsla av att regeringen snabbt vill få igenom dessa förslag utan en ordentlig och öppen debatt.

Riksdagen kan inte acceptera en utförsäljning av domänverkets mark när varken för- eller nackdelar klart framgår. Det gäller både ekonomiska konsekvenser för staten och de ekologiska effekterna. Domänverket har under en längre tid verkat på en fri och konkurrensutsatt marknad och är med stor sannolikhet en god affär för staten. Att då sälja är dels en dålig affär, dels ur fördelningssynpunkt fel, när vinsten från vår gemensamma mark i framtiden skall tillfalla ett mindre antal personer — som haft råd att köpa upp marken.

Även ur samhällsekonomisk synvinkel är det oroande med stora statliga utförsäljningar. Riskvilligt kapital är en bristvara och om det används till att köpa f.d. statlig egendom finns det en risk att andra nyttiga investeringar hämmas.

Ett tillbakavisande av propositionen innebär även att de rättssäkerhetskrav som åberopas i motion N42 tillgodoses. Ingen omfattande förändring av domänverkets marker bör beslutas innan de oklarheter som anses råda inom lappmarken i de två nordligaste länen har klarats upp. Detta handlar dels om större rätt till vissa markarealer och byaskogar, dels om rätten till de s.k. ströängarna.

Om näringsutskottet inte tillstyrker motion N41 yrkande 1 och motion N42 förordar jag i andra hand bifall till jordbruksutskottets majoritetsyrkande om ett tillkännagivande av naturvårdshänsynen.

Jag ansluter mig vidare till den del av den avvikande mening (s) vari behandlas jakt- och fiskefrågor i anslutning till propositionen.

